

SEBŐK FERENC

Adalékok a magyar külpolitikához 1352-ben

Az Anjou-kori oklevéltár 1352. évi kötetének¹ munkálatai során számos olyan dokumentummal szembesültem, amelyek alkalmasak az ország említett évbéli külpolitikájának bemutatására. A kérdéskört a korszakkal foglalkozó szintézisek² is tárgyalják, tanulmányom csak néhány adalékkal kíván szolgálni a fenti kérdés árnyalásához.

Az ország külpolitikáját 1352-ben három kérdéskör határozta meg. Ezek közül a legfontosabb még mindig a Nápolyi Királysággal volt kapcsolatos. I. (Nagy) Lajos király öccse, András herceg 1345-ben történt meggyilkolása miatt két ízben is hadjáratot vezetett Johanna és Tarantói Lajos ellen a nápolyi királyi cím és a királyság tényleges megszerzése érdekében, először 1347–1348-ban, majd másodszorra 1350-ben. A vállalkozások csak részleges eredményeket hoztak, a magyar király nem tudta biztosítani magának a Nápolyi Királyság feletti uralmat, így a két királyság Lajos jogára alatti egyesítése nem valósulhatott meg. A király kénytelen volt levonni az eredménytelenségből adódó következtetéseket, és VI. Kelemen pápa közvetítésével béke-megállapodásra jutott Johannával és Tarantói Lajossal, fenntartva azonban jogigényét a nápolyi trónra. Az erről tanúskodó dokumentumok szerint a király követe, János veszprémi püspök már 1352. január 15-e előtt Avignonban tartózkodott a tárgyalások céljából.³

A magyar király és Johanna, valamint Tarantói Lajos között létrejött megállapodást 1352-ben első ízben a pápa január 19-én kelt oklevele említi, amelyben megkérte a magyar

¹ Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia [AKO]. XXXVI. Bp.–Szeged, 2018. Szerk.: Sebők Ferenc.

² A teljesség igénye nélkül a legfontosabbak: Hóman Bálint–Szekfü Gyula: Magyar történet. Bp., 1939.⁶ II. 149–263.; Engel Pál–Kristó Gyula–Kubinyi András: Magyarország története 1301–1526. Bp., 2001. 64–79.

³ DF 292 756. Kiadásai: Bossányi Árpád: Regesta supplicationum. I. Bp., 1916. 228–229. (477. szám); Monumenta Vaticana Slovaciae II. Registra supplicationum ex actis pontificum Romanorum res gestas Slovacas illustrantia. Volumen I. (1342–1414) Ad edendum praeparavit Vladimír Rábik. Trnavae–Romae, 2009. 148. (227. szám); Monumenta Vaticana Slovaciae. Tomus III. Registra Vaticana ex actis Clementis papae VI. res gestas Slovacas illustrantia. Vol. 2. (1342–1352) Ad edendum praeparavit Miloš Marek. Trnavae–Romae, 2010. 320–321. (293. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 24. szám.

királyt, hogy tanúsítson jóindulatot a nápolyi király és királyné iránt.⁴ A pápa egyébként Lajos király további jóindulatának biztosítása érdekében annak több, egyházi tisztségek betöltésével kapcsolatos kérését is kedvezően bírálta el. Ugyan január 22-i okleveléből kiderül, hogy a szentatyja széleskörű diplomáciai akció révén kívánta elérni a nápolyi királyi ház még Lajos fogságában lévő tagjainak szabadon bocsátását. Üdvözölte a király jóindulatát, miszerint az kész szabadon engedni Durazzói Lajost és Róbertet, és unszolta a királyt a többi fogoly, Róbert konstantinápolyi császár és Tarantói Fülöp szabadon engedésére, megjegyezve, hogy mindezeket a király rokonai, többek között II. János francia király is kéri.⁵ A pápa az említettekről ugyanekkor kelt oklevelében Erzsébet anyakirálynét is értesítette.⁶ Továbbá oklevelében tudatta mindezeket a nápolyi ház fogságban lévő tagjai közül Róbert konstantinápolyi császárral is.⁷ A pápa a király követének, János veszprémi püspöknek is több kérését teljesítette közvetítői készsége jeléül.⁸

A pápa február 1-jén újabb nagy fontosságú oklevelet bocsátott ki, amelyben értesítette Johanna királynét és férjét a Lajos király által elfogadott béke-megállapodásról, minek értelmében a magyar uralkodó ígéretet tett zsoldosai, hadinépei és hívei által megszállt városok, várak, erősségek és egyebek visszaadására a bennük található készletekkel együtt. Mindezeket a kivonulók a pápa megbízottainak kezére fogják adni, a király lovasai, gyalogosai és hadinépei a pápa evvel kapcsolatosan kiállított oklevelének keltétől számított 3 hónapon belül elhagyják az országot, a királyi ház fogva tartott tagjait pedig a magyar király szabadon bocsátja.⁹ Ugyanezen a napon a pápa értesítette a nevezetteket a nápolyi ház fogvatartott tagjainak várható szabadon bocsátásáról,¹⁰ minek fejében kérte a címzetteket, hogy a magyar király nápolyi hívei iránt pedig ők tanúsítsanak könyörületet.¹¹

A pápai közvetítés értelmében a kivonuló magyar csapatok által átadott erősségeket a pápa megbízottainak kezére kellett adni, aki minderre a célra elküldte megbízottait a Nápo-

⁴ DF 292 248. Kiadása: Theiner, Augustinus: *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*. I. Romae, 1859. 803. (1228. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 31. szám.

⁵ DF 292 248. Kiadásai: Theiner, Augustinus: *Vetera monumenta i. m.* 803–804. (1229. szám); Wenzel Gusztáv: *Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból. Acta externa Andegavensia*. Bp. 1874–1876. II. 411–413. (340. szám); *Monumenta Romana episcopatus Vespriensis. A veszprémi püspökség római oklevéltára*. Bp. 1896–1908. II. 145. (168. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 50. szám.

⁶ DF 292 248. Regesztáját ld. AKO XXXVI. 51. szám.

⁷ DF 292 248. Kiadása: Theiner, Augustinus: *Vetera monumenta i. m.* 804. (1230. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 52. szám.

⁸ Kiadásai: *Monumenta Vespriensis i. m.* II. 146. (159. szám); Vladimír Rábik: *Monumenta Vaticana Slovaciae i. m.* 149–150 (231. szám); Bossányi Árpád i. m. I. 232. (485. szám); *Monumenta Vespriensis i. m.* 146. (159. szám); Vladimír Rábik: *Monumenta Vaticana Slovaciae i. m.* 150–151. (232. szám); DF 292 756. Kiadásai: Bossányi Árpád i. m. I. 233. (487. szám); *Monumenta Vespriensis i. m.* II. 146. (159. szám); Miloš Marek: *Monumenta Vaticana Slovaciae i. m.* 327–328. (298. szám); Bossányi Árpád i. m. II/2. 243. (490. szám). Regesztáikat ld. AKO XXXVI. 71–73., 80. és 81. szám.

⁹ DF 292 248. Kiadásai: Stephanus Katona: *Historia critica regum Hungariae. Pestini–Budaee, 1779–1817*. X. 59–60. (71. szám); FCD IX/2. 168–169. (73. szám); Theiner, Augustinus: *Vetera monumenta i. m.* 805–806. (1232. szám); *Monumenta Vespriensis i. m.* II. 148–149. (171. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 83. szám.

¹⁰ DF 292 252. Regesztáját ld. AKO XXXVI. 84. szám.

¹¹ DF 292 250. Regesztáját ld. AKO XXXVI. 85. szám.

lyi Királyságba.¹² Nem mulasztotta el VI. Kelemen azt sem, hogy a fentiekről az említett királyság lakóit is tájékoztassa.¹³ A pápa gondoskodott az ellenségeskedések megszüntetéséről, a károk megtérítéséről is.¹⁴ A pápa a béke-megállapodás fejében mindazokat, akik részt vettek a Nápolyi Királyság elfoglalásában, és ezért egyházi fenytétkben részesültek, János veszprémi és Miklós zágrábi püspökök révén feloldozta ezek hatálya alól, amennyiben ígéretet tesznek, hogy a jövőben tartózkodnak az említett királyság megtámadásától.¹⁵

Február 10-én a pápa újabb oklevélben tette közzé a létrejött béke-megállapodást, és felszólított mindenkit arra, hogy a kivonuló magyar csapatokat semmiben sem akadályozzák, részükre szabad elvonulást biztosítsanak.¹⁶ Ugyanekkor engedélyezte Lajos király számára, hogy szabadon tovább használhassa a Salarno hercege és a Szent Antal-hegy ura címeket, amelyek által a király jelezni kívánta, hogy a Nápolyi Királyság trónjára vonatkozó igényét továbbra is fenn kívánja tartani.¹⁷

További nagy fontosságú hírt közölt a pápa február 13-án a nápolyi királlyal és királynéval: Lajos király a nála lévő foglyok elengedésén felül lemondott arról a 300 ezer aranyra a megfizetéséről is, amely az eredeti megállapodás értelmében járt volna neki a béke megkötése fejében.¹⁸ A további együttműködés érdekében a pápa ugyanezen a napon elküldte követét Lajos királyhoz.¹⁹

A pápa közvetítői tevékenységét komolyan vette, és március 1-jén kelt oklevelében intette a nápolyi uralkodópárt a béke-megállapodásban tett ígéreteik megtartására.²⁰

A következő adat a magyar külpolitika másik fontos kérdéskörével, a keleti politikával kapcsolatos. Lajos a Lengyelországgal ápolt jó viszony, valamint saját vallásos meggyőződésének és a magyar királyság érdekeinek megfelelően szívén viselte a litvánok megtérítésére irányuló tevékenységet, aminek eredményeképpen már 1351-ben hadjáratot vezetett a litvánok ellen. Mivel a litván nagyfejedelem megsértette az előző évben megkötött megállapodást, a király újabb hadjárat megindítását határozta el. Az uralkodó útban a litvánok elleni hadjáratra március 7-én Bártfán adott ki oklevelet,²¹ majd április 1-jén az említett hadjárat során Belz várának ostroma során bocsátott ki újabb oklevelet.²²

¹² DF 292 248. Regesztáját ld. AKO XXXVI. 86. szám.

¹³ DF 292 248. Regesztáját ld. AKO XXXVI. 88. szám.

¹⁴ DF 292 251. Regesztáikat ld. AKO XXXVI. 90. és 91. szám.

¹⁵ DF 292 250. Kiadása: Theiner, Augustinus: *Vetera monumenta i. m. I.* 806–807. (1234. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 100. szám.

¹⁶ DF 292 249. Kiadása: Theiner, Augustinus: *Vetera monumenta i. m. I.* 808–809. (1236. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 109. szám.

¹⁷ DF 292 251. Kiadásai: Theiner, Augustinus: *Vetera monumenta i. m. I.* 810. (1238. szám); *Monumenta Vesprimiensis i. m. II.* 152. (174. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 112. szám.

¹⁸ DF 292 248. Kiadása: Theiner, Augustinus: *Vetera monumenta i. m. I.* 811. (1241. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 147. szám.

¹⁹ DF 292 248. Regesztáját ld. AKO XXXVI. 148. szám.

²⁰ DF 292 254. Regesztáját ld. AKO XXXVI. 188. szám.

²¹ DF. 212 854 és DF 212 865. Kiadása: FCD IX/2. 142–143. (56. szám) Regesztáját ld. AKO XXXVI. 197. szám.

²² DF 262 917. Kiadásai: Carolus Wagner: *Analecta Scepusii sacri et profani. Posonii–Cassoviae, 1774–1778.* I. 133. (19. szám); Stephanus Katona: *Historia critica i. m. X.* 57–58. (70. szám); FCD IX/2. 151–152. (62. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 250. szám.

A nápolyi–magyar béke-megállapodás végrehajtásának folytatásáról tanúskodik a nápolyi uralkodópár április 12-én kelt oklevele, amely szerint a pápa megbízottai részére folyósítani kívánták a napi 20 arany költségtérítést, amelyet a királyság lakosságától kívántak behajtani.²³

A nápolyi kérdés rendezése és a litvánok ellen folytatott hadjáratok közepette Lajos király érthető módon Ausztria hercegével, Alberttel jó viszony kialakítására törekedett. Erről tanúskodik utóbbi május 12-én Bécsben kelt oklevele, amely a két ország közötti kereskedelmet volt hivatott elősegíteni.²⁴ A jó kapcsolatokat egy szeptemberi keltezésű, Lajos király által kiadott oklevél is alátámasztja.²⁵

Nagy fontosságú a pápa május 15-én kiadott oklevele, amelyben engedélyezi Kázmér lengyel király számára, hogy keresztshadjáratot hirdessen a tatárok és szikizmatikusok ellen Lengyelország, Csehország és Magyarország területén, ami a három ország közötti jó viszonyról, illetve ennek a pápa általi elismertségéről is tanúskodik.²⁶

A békefolyamat mindazonáltal nem volt zökkenőmentes, Lajos király a nápolyi királyi család még fogvatartott tagjait még május 28-án sem bocsátotta szabadon, mert a pápa ekkor kelt oklevelében erre követeli útján újólag felszólította a királyt.²⁷ A nápolyi uralkodópár viszont június 15-én kelt oklevelükben – a béke-megállapodásnak megfelelően – kegyelmet hirdettek azon alattvalóik számára, akik korábban a magyar királyt támogatták.²⁸

A pápa július 15-én kelt oklevelében Lajosnak adományozta mindazokat a területeket, amelyeket a király a hitetlenekkel és szakadárokkal folytatott küzdelmek során megszerzett.²⁹ A Szentszék mindezzel egyértelműen kelet felé szerette volna fordítani a király külpolitikai tevékenységét, ezzel is megelőzve, hogy esetleg még egyszer beavatkozzon a Nápolyi Királyság ügyeibe. Erre a célra a pápa még az országból befolyó tizedjövédelmet is hajlandó volt 4 évre átengedni a királynak.³⁰

²³ Kiadása: Wenzel Gusztáv: Magyar diplomáciai emlékek i. m. II. 415–417. (343. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 265. szám.

²⁴ DF 201 779. Kiadása: Nagy Imre: Sopron vármegye története. Oklevéltár. Sopron, 1889–1891. I. 235–236. (177. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 357. szám.

²⁵ Kiadása: FCD IX/2. 141–142. (55. szám). Regesztáját ld. XXXVI. 629. szám.

²⁶ Kiadásai: Theiner, Augustinus: Vetera monumenta i. m. I. 637–638. (958. szám); Miloš Marek: Monumenta Vaticana Slovaciae i. m. III/2. 330–332. (300. szám). Regesztáját ld. XXXVI. 363. szám.

²⁷ DF 292 257. Kiadásai: Theiner, Augustinus: Vetera monumenta i. m. I. 813–814. (1246. szám); Monumenta Vesprimiensis i. m. II. 154–155. (177. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 392. szám.

²⁸ Kiadásai: FCD IX/2. 158–164. (67. szám); Wenzel Gusztáv: Magyar diplomáciai emlékek i. m. II. 422–424. (344. szám). Regesztáját ld. XXXVI. 438. szám.

²⁹ DF 292 258. Kiadásai: Stephanus Katona: Historia critica i. m. X. 65–66. (73. szám); FCD IX/2. 169–170. (74. szám); Nicolae Densușianu–Eudoxiu de Hurmuzaki: Documente privitoare la istoria Românilor. București, 1887–1890. I/2. 24. (18. szám); Aloysius L. Tăutu: Acta Clementis PP. VI. Vatican, 1960. 325. (197. szám); Miloš Marek: Monumenta Vaticana Slovaciae i. m. III/2. 334–335. (302. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 524. szám.

³⁰ Kiadásai: Theiner, Augustinus: Vetera monumenta i. m. I. 815–816. (1249. szám); Nicolae Densușianu–Eudoxiu de Hurmuzaki i. m. I/2. 25–26. (19. szám); Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania. București. 1977. Vol. X. 142–143. (137. szám); Aloysius L. Tăutu i. m. 326. (198. szám); Miloš Marek: Monumenta Vaticana Slovaciae i. m. III/2. 335–336. (303. szám); Theiner, Augustinus: Vetera monumenta i. m. I. 816–817. (1250. szám); Nicolae Densușianu–Eudoxiu de Hurmuzaki i. m. I/2. 27–28. (20. szám); Marko Kostrenčić–T. Smičiklas: Codex diplomaticus regni

Ugyanezen a napon kelt oklevelében biztosította a királyt, hogy a nápolyi királyi párnál továbbra is fellép a béke-megállapodás pontjainak maradéktalan betartása érdekében.³¹ Szintén ekkor kelt okleveléből értesülünk a nápolyi királyi ház még fogságban tartott tagjainak szabadon bocsátásáról is, azaz Lajos is tartotta magát a megállapodás pontjaihoz.³²

A magyar külpolitika harmadik fontos kérdésköre 1352-ben is a magyar–velencei viszony alakulása volt. Az előző évtizedben a két hatalom között elhúzódó konfliktust okozott a Dalmácia feletti fennhatóság kérdése, amely több ízben is nyílt fegyveres küzdelembe torkollott. Végül Velence és Magyarország 1348-ban 8 évre fegyverszünetet kötöttek, de az ellentétek nem oldódtak meg. Mivel Velence egy szeptember 8-i kormánytanácsi határozat szerint fokozni kívánta aktivitását Dalmáciában,³³ ezt a magyar király sem nézhette tétlenül, ezért szorosabbra kívánta fűzni kapcsolatait Velence fő ellenlábásával, Genovával. A király szeptember 20-án kelt oklevele értelmében követét már el is indította a megköthető szövetség megtárgyalása céljából.³⁴

A szövetség végleges megkötéséről a Genovai Köztársaság által kiadott oklevélből értesülünk, amely szerint a magyar király és Genova fő ellenségüknek Velencét tekintették, és erőfeszítéseiket össze kívánták hangolni a velenceiek végleges megtörése érdekében.³⁵ Ehhez kapcsolódó kérés volt a király részéről, hogy Dalmácia visszafoglalásakor Spalatót mindenképpen óvják meg a pusztítástól.³⁶

A forrásokból kirajzolódó képet az alábbiakban foglalhatjuk össze. 1352-ben a magyar külpolitika prioritásai közé a Nápolyi Királyság trónjáért vívott háború békés befejezése és a Lengyelországgal szövetségben a litvánok ellen folytatott háború győzelmes lezárása tartozott. Az előbbi kérdést sikerült pápai közvetítéssel megnyugtató módon, bár a magyar király számára végezetül is eredménytelenül megoldani. A király kivonta csapatait a Nápolyi Királyságból és elismerte Tarantói Lajos és Johanna uralmát az országban. Trónigényét elvben továbbra is fenntartotta, remélve a külpolitikai viszonyok kedvezőbbre fordulását. Feltétlenül eredménynek kell azonban elkönyvelnünk, hogy az ország megszabadult a költséges külföldi háborúskodás terheitől, és az uralkodó figyelmét a Magyarországot közvetlenül fenyegető problémák, azaz a litván- és tatárkérdés megoldására fordíthatta.

A magyar külpolitika másik fő prioritása az imént említett probléma volt. Lajos a lengyel királlyal szövetségben a litvánok keresztény hitre térítésére törekedett, akikben távlatilag

Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*. Zagrabiae, 1904–1981. XII. 110–111. (75. szám); Miloš Marek: *Monumenta Vaticana Slovaciae* i. m. III/2. 336–339. (304. szám). Regesztáikat ld. AKO XXXVI. 525. és 526. szám.

³¹ DF 292 258 és DF 292 259. Kiadásai: Theiner, Augustinus: *Vetera monumenta* i. m. I. 817. (1251. szám); uo. 817–818. (1252. szám); Wenzel Gusztáv: *Magyar diplomacziái emlékek* i. m. II. 425–426. (344. szám). Regesztáikat ld. AKO XXXVI. 527. és 528. szám.

³² DF 292 261. Kiadása: Theiner, Augustinus: *Vetera monumenta* i. m. I. 818. (1235. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 529. szám.

³³ Kiadása: Wenzel Gusztáv: *Magyar diplomacziái emlékek* i. m. II. 429–430. (346. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 627. szám.

³⁴ Kiadása: Wenzel Gusztáv: *Magyar diplomacziái emlékek* i. m. II. 430–431. (347. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 658. szám.

³⁵ Kiadása: Wenzel Gusztáv: *Magyar diplomacziái emlékek* i. m. II. 432–437. (349. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 746. szám.

³⁶ Kiadása: Wenzel Gusztáv: *Magyar diplomacziái emlékek* i. m. II. 437. (349. szám). Regesztáját ld. AKO XXXVI. 756. szám.

szövetségest láttak egy esetleges tatár támadás elhárítására. A két ország már 1351-ben is haddal kísérelte meg a litván nagyfejedelmet jobb belátásra téríteni, ez azonban csak részleges eredménnyel zárult, mivel Kestutis névleg beleegyezett a magyar és lengyel király feltételeinek elfogadásába, de valójában kijátszotta azokat. Lajos ezért 1352-ben a litvánok által tartott Belz várának bevételére indult. A véres veszteségek ellenére sem sikerült a várat ténylegesen birtokba venni, és a litvánok is tovább folytathatták hintapolitikájukat.

Az 1335-ös visegrádi találkozó óta a három közép-európai ország igyekezett összehangolni politikáját, erre utal, hogy a pápa a tatárok ellen készülő Kázmér lengyel király számára keresztesháború hirdetését engedélyezte Csehország, Lengyelország és Magyarország területén. Lajos király részvételét a kelet-európai politika aktív intézésében azzal is támogatni kívánta, hogy a tatároktól és szkizmatikusoktól elhódítandó területeket a királynak ígérte. Mindezek előmozdítása érdekében még az ország tizedjövödelmeiről is hajlandó volt 4 évre lemondani.

A király az aktív keleti politika támogatása érdekében nyugati szomszédjával, Ausztria hercegével jó viszony fenntartására törekedett, amit a két uralkodó által kibocsátott, a kereskedelem zavartalanosságát biztosítani hivatott rendelkezések is alátámasztanak.

A királyt éveken át foglalkoztató súlyos kérdés volt a Velencével fennálló viszony, amit ugyan időlegesen rendezett az 1348-ban megkötött fegyverszünet, de mindkét fél számára egyértelmű volt, hogy hosszabb távon mindenképpen újabb konfliktusra fog közöttük sor kerülni. A király ezért igyekezett érdekkörébe vonni Velence fő itáliai ellenségét, a Genovai Köztársaságot. Bár háborús cselekmények megindítására 1352-ben még nem került sor, az egyezmény egyértelműen arra mutat, hogy Lajos király nem volt hajlandó belenyugodni a dalmát területek velencei fennhatóságába. Megtartotta a velenceiekkel kötött 8 éves fegyverszüneti megállapodást, de 1356-ban újabb kenyértörés kezdődött Magyarország és Velence között.

Összességében véve tehát az 1352. évi magyar külpolitikát eredményesnek mondhatjuk, mivel sikerült véglegesen lezárni a vajmi kevés dicsőséggel kecsegtető háborúskodást a nápolyi trónért, folytatódott az együttműködés a közép-európai királyságokkal, ideértve a jó viszonyt Ausztriával is, a távlati külpolitikai célokat illetően pedig sikerült szert tenni egy jelentős súlyú itáliai szövetségesre Velencével szemben.